

TATIANA KRYNICKA*

ORCID 0000-0002-0538-4205

Uniwersytet Gdański

DWAJ ŚWIĘCI ALEKSANDRA KUPRINA: STUDIUM PRZYPADKU

W jednej z rozmów Aleksander Kuprin (1870–1938) wyznał:

Nigdy niczego nie wymyślałem. Żyłem z tymi, o których pisałem, namiętnie nimi, nurzałem się namiętnie w życiu. Potem [...] należało tylko usiąść i wziąć do ręki pióro¹.

Autor *Molocha* całkowicie poświęcił się pisarstwu w wieku 24 lat, by opisywać życie, które interesowało go ponad wszystko, aż do końca swoich dni². Jego utwory uznano za wzorzec prozy, oddającej zdarzenia, okoliczności i zjawiska z najwyższą dokładnością, a przy

* Dr hab. TATIANA KRYNICKA, prof. ucz. – żytomierzanka, filolog klasyczny, tłumaczka. Czciicielka św. Mikołaja. Absolwentka KUL (teologia, filologia klasyczna). Profesor w Zakładzie Filologii Klasycznej Instytutu Studiów Klasycznych i Sławistyki Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Gdańskiego.

¹ A. Sedyh, *Kuprin*, w: tegoż, *Dalšie i blizkie*, New York 1979, s. 8. Tłumaczenia tekstów obcojęzycznych, o ile nie zostanie podane inaczej, pochodzą od autorki artykułu.

² Życie A. Kuprina przypomina barwną, momentami wyjątkowo dramatyczną powieść przygodową, a jego twórczości poświęcono na przestrzeni lat tak liczne prace naukowe, że moglibyśmy sporządzić obszerną bibliografię dedykowanych mu opracowań. Przedstawienie losów i dorobku tego pisarza, poety i tłumacza, który był ważną, choć nie pierwszoplanową postacią literatury rosyjskiej przełomu XX i XXI w., wykracza poza ramy tego artykułu. Przybliża je m.in. Florian Nieuważny w *Słowniku pisarzy rosyjskich*, Warszawa 1994, s. 204–205.

tym nie zmieniającej się w literaturę faktu³. Zachłannie celebrując egzystencję, wędrował przez świat w poszukiwaniu nowych odkryć, inspiracji, znajomości, zdobywał kolejne zawody i doświadczenia. Przeżywał rzeczywistość wyjątkowo głęboko i uważnie, dlatego też w jego opowieściach ogromną wagę ma zmarszczka na obrusie, plama na tapecie czy panujący w przedpokoju zapach jabłek, naftaliny i świeżego lakieru na meblach. Gardził reportażystami, którzy „kłamią jak zielone konie”⁴. Uważał, że pisać należy jedynie o tym, czego się doświadczyło osobiście, co się dogłębnie poznało. Chcąc opowiadać o walce z pożarami, zaprzyjaźnił się z odeskimi strażakami i wraz z nimi, w miedzianym kasku ratował mieszkańców płonącej kamienicy⁵. Wśród Kuprinowskich bohaterów spotykamy zatem przedstawicieli różnych grup wiekowych, społecznych, zawodowych, m.in. wojskowych, robotników, katarzyniarzy, sportowców, lekarzy, zakonników, bankierów, policyjnych agentów, seminarzystów, cyrkowców, aktorów, prostytutki, studentów, dziennikarzy, rybaków, malarzy ikon, drobnych handlarzy, nurków, dońskich kozaków, kucharzy, dżokejów, rybaków, a także, choć zdecydowanie nieczęsto – świętych⁶. W artykule tym przyjrzymy się jednemu z takich tekstów. Stosując metodologię zintegrowaną – łączącą metodę filologiczną, biograficzną i historyczno-filozoficzną – spróbujemy udzielić odpowiedzi na pytania o to, co składa się na Kuprinowski ideał świętości, w jaki sposób, zdaniem pisarza, możemy realizować go we współczesnym świecie, a wreszcie, jak odzwierciedla się w nim osobista historia Aleksandra Kuprina.

Opowiadanie *Dwaj święci* jest przykładem dojrzałej twórczości Kuprina. Po raz pierwszy ukazało się w wydawanej w Petersburgu

³ W interesujący sposób pisze o tym S.P. Strokina w: *Dokumental'noe i hudożestvennoe w proze A.I. Kuprina*, „Gumanitarnaâ paradigma” 2021, nr 1, s. 34–37.

⁴ Cytat z listu A. Kuprina do F. Batuszkowa, podają za: A.A. Volkov, *Tvorčestvo A.I. Kuprina*, Moskwa 1981; <http://a-i-kuprin.ru/books/item/foo/soo/zoo00014/stoo4.shtml> (dostęp 19.08.2023).

⁵ K. Čukovskij, *Sovremenniki. Portrety i ètudy*, Moskwa 1967, s. 167.

⁶ A.B. Grišina, *Hristianskie motivy v tvorčestve A.I. Kuprina*, w: *Ličnost' i tvorčestvo A.I. Kuprina v kontekste ruskoj kul'tury XX-XXI vv.*, Penza 2013, s. 19.

gazecie „Birżevye Vedomosti” (nr 247, z 9 września 1915 r.)⁷. Do jego opracowania pisarza zainspirowała ludowa legenda wyjaśniająca powody, dla których rosyjscy prawosławni czczą św. Mikołaja z Myr Licyjskich (ok. 270 – ok. 345)⁸ dwukrotnie w ciągu roku liturgicznego, zaś św. Jana Kasjana – jedynie raz na cztery lata⁹.

„Nie wiem, czy przeczytałem tę legendę dawno, dawno temu, sam już nie pamiętam gdzie, czy też, być może, opowiedziano mi ją w dalekim dzieciństwie” – wyznaje narrator, po czym szybkim ruchem, niczym zbliżając obraz w kamerze za pomocą drobnego spójnika „ale”, przenosi czytelnika *in medias res* – z mglistego („dawno, dawno temu, nie pamiętam gdzie”, „być może [...] w dalekim dzieciństwie”) ziemskiego chronotopu do pełnej blasku – jak lśniąca szata archanioła i jego diamentowy klucz do złotej bramy niebios – chwili, która miała miejsce w ponadczasowej Bożej historii oraz dzieje się tu i teraz, aktualizowana w legendzie¹⁰. Czytamy:

[...] ale oto pewnego razu zdarzyło się, że archanioł Gabryjel, Boży posłaniec, przychodzi do obu świętych i powiada:

– Wzywa was Pan. Włóżcie białe szaty.

Kasjan zawsze był gotów stanąć przed strasliwym i groźnym obliczem Sędziego. Wziął tylko lekką laskę i rzekł:

– Chodźmy, bracie Mikołaju.

Tymczasem Mikołajem zawładnął niepokój. Pomyślał sobie: „Jakże porzucę swą małą trzódkę? Oto tego mają jutro stracić, tego trzeba

⁷ Analizuję, tłumaczę i cytuję tekst na podstawie wydania: A.I. Kuprin, *Dva svätitelâ*, w: tegoż, *Sobranie sočinenij v devâti tomah*, Moskwa 1970–1973, t. 6, s. 435–439. Historia opowiadania por. L.V. Krutikova, tamże, s. 493.

⁸ O życiu Mikołaja, źródłach ukazujących nam jego postać i poświęconych mu opracowaniach por. T. Krynicka, *Święty Mikołaj z Myr Licyjskich w świetle greckich i łacińskich źródeł*, Gdańsk 2022, s. 7–20. Modlitwy do świętego zebrał ks. Ł. Libowski w *Modlitewniku ku czci św. Mikołaja*, Racibórz 2014; <http://www.mikolajkk.pl/index.php/modlitewnik> (dostęp 17.08.2023).

⁹ Por. przyp. 18–19.

¹⁰ O zniesieniu granic czasu, które następuje w trakcie lektury tekstów hagiograficznych, pięknie pisze P. Brown w: *Kult świętych. Narodziny i rola w chrześcijaństwie łacińskim*, tłum. J. Partyka, Kraków 2007, s. 81.

wyzwolić z więzienia, tamten tragarz źle traktuje rodzinę, należałoby go upomnieć, no i dzieciakom będzie beze mnie smutno...”

Tytułowi dwaj święci wyruszają zatem w podróż; religijna legenda etiologiczna zyskuje cechy bajki, którą „w mig się opowiada, choć nieprędko rzecz się składa”¹¹, oraz bliskiego Kuprinowi reportażu (szkicu) podróżniczego i obyczajowego¹². Pisarz dowodzi błyskotliwego opanowania umiejętności przekraczania granic gatunków literackich i uświęconych przez tradycję konwencji¹³, a czytelnik wędruje wraz z bohaterami do Niebiańskiego Grodu, którego opis kojarzy się z pokolorowanym przez dziecko, jaskrawym łubkiem¹⁴:

A tam oto wszędzie kwiaty białe, cudnie pachnące, dróżki piaseczkiem posypane. I Anioły, tego tam, spacerują, weselą się, słodkie pieśni grają, a skrzydełka mają bielutkie. Zbawione duszyczki w odświętnych sukniach parkami przechadzają się, toczą wdzięczne rozmowy. Ogniste Ptaki z drzewka na drzewko przefruwają. Strumyki szemrzają...

Ta barwna idylla, obfitująca w liczne zdrobnienia („dróżki piaseczkiem” / *дорожки песочком*; „skrzydełka bielutkie” / *крылышки беленькие*; „zbawione duszyczki” / *угоднички*; „parkami” / *по*

¹¹ W oryginale: *Скоро сказка сказывается, да нескоро дело делается*. Przysłowie odnotowane w słowniku W. Dala (V.I. Dal, *Poslovice russkogo naroda*, t. 2, Moskwa 1989, s. 70) i często pojawiające się w bajkach ludowych. Kuprin wplata je do tekstu analizowanego opowiadania. Tłumaczenie za H. Kowalską (*Bajka o carewiczcu Iwanie, żar-ptaku i o szarym wilku*, w: *Rosyjskie bajki ludowe ze zbioru Aleksandra Afanasjewy*, oprac. R. Łużny, wyb. i przyg. do druku H. Kowalska, Kraków 2001, s. 173–180).

¹² S.A. Tašlykov, *Hoźdenie russkogo pisatelâ Aleksandra Kuprina*, „Sibirskij filologičeskij žurnal” 2008 nr 4, s. 74.

¹³ Umiejętność tę rozwijał na przestrzeni całej swej działalności pisarskiej, niejako przebywając wciąż w poszukiwaniu swego bohatera i tematu, jak też gatunku odpowiedniego do ich ukazania. Por. M.N. Motamedniâ, *Žanrovyye osobennosti novellistiki A.I. Kuprina 1890 godov*, „Vestnik NGU. Serii: Istoriâ, filologiiâ” 2017, nr 9, s. 178–182.

¹⁴ O łubku por. m.in. U. Cierniak, *Rosyjski łubek jako odbicie idei dla mas*, „Kultura Słowian. Rocznik Komisji Kultury Słowian PAU” 2016, s. 133–154.

парочкам; „z drzewka na drzewko” / *по деревьям*; „strumyki” / *ручейки*), leksemy charakterystyczne dla prawosławnej duchowości („anioły” / *ангелы*; „weselą się” / *ликуются*; „zbawione duszyczki” / *угоднички*;) i obrzędowości („w szatach odświętnych” / *в праздничных ризах*), kolokwialne wtrącenia („a tam oto” / *там всё*; „tego tam” / *это*) oraz stylistycznie uzasadniony pleonazm („toczą wdzięczne rozhowory” / *беседы беседуют утешные*), a wreszcie ozdobiona cudownymi Ognistymi Ptakami (*Жар-птицы*)¹⁵, mogłaby ewokować w czytelniku zachwyty, beztrzęsłą i cichą, pełną słodyczy radość, gdyby nie to, że Mikołaj wstępuje do Rajskich Ogrodów w brudnym, podartym i cuchnącym ubraniu. Dominująca tu biel (kwiatów, anielskich skrzydeł, odświętnych szat zbawionych¹⁶) roztacza słodką woń kwiatów, rozbrzmiewa radością anielskich pieśni i szmerem strumyków, zachwyca jak lot baśniowych ptaków, kojarzy się z niewinnością i wiecznym szczęściem sprawiedliwych¹⁷. Do tej scenerii pasuje lśniąco biały płaszcz Kasjana, ale towarzyszący mu Mikołaj – jeden z najbardziej czczonych w chrześcijaństwie świętych! – przybywa na Sąd Boży w ubłoconej szacie. Bohaterowie stają przed zasiadającym na wysokim tronie Panem, który – podobnie jak czytelnik, obdarzony przez pisarza przywilejem wszechwiedzy o wydarzeniach następujących w przestrzeni opowiadania – zna przyczyny takiego stanu rzeczy. Mimo to wysłuchuje On relacji Kasjana o tym,

¹⁵ Baśniowe ptaki o srebrno-złotych piórach i lśniących jak kryształ oczach. Mieszkają w złotych klatkach; o północy przylatują do ogrodu, rozjaśniając go niczym tysiące jaskrawych ogni; żywią się złotymi jabłkami, które zapewniają nieśmiertelność, wieczną młodość i nieprzemijające piękno. Gdy śpiewają, z ich dziobów sypią się perły. Por. A. Afanasjev, *Poëtičeskie vozzreniâ slavân na prirodu. Opyt sravnitel'nogo izučeniâ slavânskikh predanij i verovanij v svâzi s mifičeskimi skazaniâmi drugih rodstvennyh narodov*, Moskwa 1995, s. 164.

¹⁶ O symbolice białych szat zbawienia por. D. Forstner, *Świat symboliki chrześcijańskiej*, tłum. W. Zakrzewska, Warszawa 1990, s. 444–445.

¹⁷ O synestezyjności prozy A. Kuprina por. V.N. Volkova, M.N. Kulakovskij, *Odorativnaâ leksika v proze A.I. Kuprina*, „Verhnevolžskij filologičeskij vestnik” 2017, nr 1, s. 58–59.

jak Mikołaj ubrudził się, pomagając napotkanemu w drodze do nieba chłopu wydzwignąć z roztopu ugrzęzły w błocie powóz.

Zauważmy, że Kuprin nie powtarza doskonale znanej odbiorcom, bo przecież zrelacjonowanej przed chwilą, historii, ale wspomina jedynie, że Kasjan „wszystko po kolei, co i jak, opowiedział: i o archaniele, i o chłopinie, i o koniu” – zręcznie zachęcając nas do przypomnienia sobie wszystkich jej szczegółów. Niejako na nowo widzimy zatem śpieszących się do nieba świętych, rozmytą drogę, chłopca, który w naszym odczuciu wcale nie zasługuje na niebiańską pomoc, bo przecież nie przypomina pobożnych sprawiedliwych ratowanych przez siły wyższe: jest brudny i zawszony, w swej niedoli nie modli się, nie kaja, ale „chłop jak to chłop – dureń i tyle: leje siwego, chłoscze i jeszcze klnie w żywy kamień”. I znowu wpatrujemy się i wsłuchujemy w to, co następuje dalej, ujęci dobrocią i pokorą świętego:

– Jakis ty, bracie, niezdarny! – mówi doń Mikołaj. – Zamiast bić konisko po próznicy, lepiej byś je wyprzągł.

– A ty cóż za jeden, skąd żeś się wziął, taki-owaki? Sam wyprzęgaj, jeśli tak bardzo chcesz!

– I wyprzęgnę, pozwólże.

Wyprzągł, podniósł chabetę na nogi, wygłaskał. Szkapina otarła się łbem o rękaw świętego, a od niej para bucha.

– Cóż, mileńki, dawaj, teraz będziemy wyciągać wóz – mówi Mikołaj. A chłop jak nie rzuci się do niego:

– Parobka sobie znalazłeś? Sam ciągnij!

„Ach, głupolu, głupolu!” – pomyślał Mikołaj. Wytężył jednak siły, postękał i wyciągnął wóz na drogę. Wytarł, rozumiesz, ręce o szatę i chciał już doganiać Kasjana, lecz nawet kroku nie zdążył zrobić, no bo chłop buch na kolana prosto w błoto i krzyczy:

– Braciszku, ejże, braciszku, poczekaj! Słusznie powiedziałeś, że wstrętna świnia i dureń. Wybacz mi, bardzo cię proszę. I twarz twoją jakbym gdzieś już widział... A może podwiozę cię, jeśli mamy po drodze? Patrz ino, jak upaąkałeś swój paltocik...

Serdeczny uśmiech rozjaśnił twarz Mikołaja. Pogłaskał chłopca po jego zawszonę głowie i odpowiada:

– Daj spokój, nie ma o czym gadać! Niech Bóg ci wybaczy. I ty też zapomnij słów, które nierozważnie wypowiedziałem. Co do reszty,

dziękuję, ale nam z tobą nie po drodze: idziemy na rozmowę do naczalstwa.

Lecz chłopina krzyczy za nim:

– A może kiedyś zawiniesz do naszej wsi? Ja dla ciebie – wszystko!..
Nastawimy samowar, wypijemy herbaty. Ja dla ciebie na kawalki dam się pokroić. A moja stara jak się ucieszy! Ona, bracie...
I rozwiął wiatr jego słowa po stepie.

Czy na ucztę zbawionych można wejść w „upaćkanym palto-ciku”, czy przed Panem niebios, „światłem okrytym jak płaszczem” (Ps 104, 2) godzi się stawać, ociekając błotem? Czytelnik zna odpowiedź, podobnie jak znają ją tytułowi święci. Zna, rozumie, że jest ona słuszna, ale – nie może się z nią pogodzić. I dlatego wraz z Kasjanem i Mikołajem zamiera, w pełnym niepokoju milczeniu oczekując na „wyroki Najwyższej Mądrości”. Kuprin kontynuuje:

Pan Bóg myślał, myślał, a potem odpowiedział. Odpowiedział w prostych, pełnych dobroci słowach:

– Wołałem was, dzieci, gdyż chciałem ustanowić wam imieniny. Cóż, Kasjanie, ty będziesz świętował raz na cztery lata, dwudziestego dziewiątego lutego. Jesteś bowiem cały przeniknięty powagą Mojej służby, toteż ziemskie troski tylko cię utrudzą¹⁸. Uczniowie zaś twoi wyglądać będą dostojnie i czynów pełnych mocy dokonają. A nauki Mojej przestrzegać będą, nie znając umiaru ani miłosierdzia. Twoje zaś święto, Mikołaju, obchodzić będą dwa razy do roku, na Mikołaja Suchego i na Mikołaja Mokrego¹⁹. I niech cię czczą wszyscy słabi,

¹⁸ Podobnie innych świętych dnia (m.in. Jana z Damaszku). Por. V. Kolesnikova, *Rus' pravoslavnaâ. Prazdniki i obrâdy*, Moskva 2005, s. 170.

¹⁹ Pierwsze święto, tj. 6 grudnia, w dniu narodzin dla Nieba (u A. Kuprina: Mikołaj Mokry – *на Николу Мокрого*) zwane jest również Zimowym (*Никола Зимний*) i Zimnym (*Никола Холодный*), drugie zaś, tj. 9 maja, upamiętniające przeniesienie jego relikwii z Demre do Bari (u A. Kuprina: Mikołaj Suchy – *на Николу Сухого*) – Wiośnianym (*Никола Вешний*), Wiosennym (*Никола Весенний*), Ciepłym (*Никола Теплый*), Zielnym (*Никола Травный*) Mikołajem. Por. E.A. Ermolin, *Mental'noe uročiše: kult Nikolaâ Mirlikijskogo v Rossii*, „Verhnevolzskij filologičeskij vestnik” 2015, nr 3, s. 139–140, 143. Ponadto 11 sierpnia obchodzone jest święto narodzin Mikołaja. Por. K. Kovalëv-Slučevskij, *Nikolaj Čudotvorec. Santa Klaus i Russkij Bog. Hoženie v žitie*, Moskva 2019, s. 17–21.

głodni, zawszeni i chorzy, wszyscy ginący i występni, chrześcijanie i poganie, wszyscy, którzy grzeszą wbrew własnej woli i z powodu własnej nieświadomości. Tak cię ukarzę za to, że zbrukaleś swe odzienie i za to, że utuliłeś chłopca.

Kuprinowski Bóg to Transcendentny Byt, całkowicie przekraczający świat i jego logikę²⁰, Sędzia, którego Miłosierdzie jest Sprawiedliwością, a Sprawiedliwość – Miłosierdziem. Widzi On wszystko, a nasze słabości – jak stwierdził pisarz w jednym z wywiadów – stanowią jedynie paproch w Jego Wszechwidzącym oku²¹. W analizowanym opowiadaniu patrzy na Mikołaja i Kasjana oraz dostrzega czystość ich dusz. Przyjmuje zatem i nagradza obu mimo ich odmienności, obu nazywa dziećmi, obu odsyła w pokoju do kontynuowania na ziemi ich posługi.

Dzieło Boga (świat i człowiek) w odczuciu Kuprina również utkane jest z fascynujących przeciwieństw – badacze jego twórczości słusznie uznają go za mistrza kontrastów²². Dąży on do ich poznania i oddania, niejako przekonany, że dopiero dostrzeżenie całej złożoności ich splotów prowadzi do prawdziwego zrozumienia rzeczywistości. Autor kocha swoich bohaterów: gderliwą i surową, acz oddaną świętemu całym swym znacym sercem klucznicę Bazylidę; hałaśliwe i psotne, a przecież ujmujące w swej niewinności, otaczające Mikołaja dzieci; nieokrzesanego, wzbudzającego obrzydzenie swym zachowaniem i wyglądem, lecz niespodziewanie zaskakującego nas swą serdeczną skrucą chłopca, któremu biskup Myr przychodzi z pomocą²³. Rów-

²⁰ S.A. Tašlykov, *Apokrify*, w: T.A. Kajmanova, *Kuprinskaâ ènciklopediâ*, Penza 2016, s. 34.

²¹ Woryginalne: „Есть великое милосердие Бога и, как соринка в Его глазу, наши пороки”. Przetaczam za: T.A. Kajmanova, *Hristianskie motivy*, w: *Kuprinskaâ...*, s. 680.

²² F.D. Batùškov, *Psihologiâ i politika v poslednih rasskazah Kuprina*, „Russkaâ reč” 1906, nr 257, s. 2.

²³ O cierpiących, a przy tym pełnych wewnętrznego światła postaciach „małych ludzi” w twórczości Kuprina pisze I.G. Česnokova w: *Sud’by „malen’kogo človeka” v proizvedeniâh A.P. Čehova i A.I. Kuprina*, „Vestnik Čuvašskogo universiteta” 2013, nr 2, s. 228–230.

niez z posągowej postaci najbardziej czczonego w Rosji świętego²⁴ potrafi wydobyć cechy zaskakująco ujmujące i zwykłe, sprawiając, że staje się on bardziej zrozumiały i bliski. Widzimy zatem potężnego cudotwórcę, znanego z ikon: rozjaśniona serdecznym uśmiechem twarz, siwa, okrągła bródka; pełnego mocy bohatera żywotów, legend, hymnów, wyzwalającego z więzienia skazańców²⁵ i policzkującego Ariusza²⁶ – jedyną postać jednoznacznie negatywną, wroga prawdy objawionej, którego śmiercionośne nauki prowadzą ludzkość do śmierci wiecznej. W wielkim mężu Bożym odnajdujemy jednak cechy człowieka z krwi i kości, który po prostu „da się lubić”:

cichego serca i pfeń prostoty pasterz swej trzódki, był [...] zapalczywy i namiętny. Zuchwały w słowie i czynie, przed niczym nie wzdragał się i nigdy się nie ustatkował.

W Kuprinowskiej hierarchii wartości, osobistej i pisarskiej, centralne miejsce zajmowały dobroć, gotowość do niesienia pomocy, sprawiedliwość, zdolność do współczucia²⁷ – cechy, których wartość

²⁴ S. Longosz, *Św. Mikołaj z Myry – patron kościoła*, w: *Brzeziny, 500 lat kościoła św. Mikołaja 1501–2001. Materiały z sesji popularnonaukowej odbytej w dniu 6.10.2001 r. w Brzezinach*, red. W. Tabasz, Brzeziny–Ropczyce 2001, s. 38–39.

²⁵ Por. *Praxis de stratelatis*, w: G. Anrich, *Hagios Nikolaos. Der Heilige Nikolaos in der Griechischen Kirche. Texte und Untersuchungen*, Leipzig–Berlin 1913, s. 67–96; tłum. pol.: *Cudowne uratowanie wojskowych dowódców przez naszego świętego ojca Mikołaja*, w: T. Krynicka, *Święty Mikołaj...*, s. 21–30. Jest to najstarsze źródło ukazujące Mikołaja, znane i parafrazowane przez autorów wszystkich późniejszych żywotów, legend, kazań, hymnów, poświęconych świętemu (tamże, s. 13–14). O piśmie por. G. Cioffari, *La Praxis de stratelatis (BHG 1349z). Da libello di filosofia politica a legenda agiografica*, „Analecta Bollandiana” 2022, nr 2, s. 241–270.

²⁶ O udziale Mikołaja w obradach Soboru Nicejskiego por. G. Cioffari, *Il concilio di Nicea. Presenza e gesta di San Nicola tra filologia, istoria e agiografia*, Bari 2018; T. Krynicka, *Święty Mikołaj...*, s. 15. Pierwsze świadectwo o spoliczkowaniu Ariusza przez świętego znajdujemy jednak dopiero w piętnastowiecznych źródłach, K. Kovalëv-Slučevskij, *Nikolaj Čudotvorec...*, s. 349–350.

²⁷ K. Čukovskij, *Sovremenniki...*, s. 184–186; V.K. Mirzoeva, *Novella A.I. Kuprina „Sinââ zvezda”: intertekstual’nye svâzi*, „Vestnik Dagestanskogo gosudarstvennogo universiteta” 2007, s. 23.

jest w istocie ponadczasowa, choć niekiedy wyrażana odmiennie w różnych epokach. Pisarz aktualizuje antyczne cnoty świętego, przypisując mu postawy, które uważał za najpiękniejsze w człowieku i którymi – zaznaczymy – sam się wykazywał. Zauważamy, że tworząc postać swego bohatera, Kuprin w istocie odkrywa siebie, przygląda się sobie, siebie tworzy, a jego wysiłek pisarski – nawiązując do obserwacji Rolanda Barthesa – umożliwia mu złapanie własnego wzroku w chwili, gdy patrzą nim na świat oczy jego Mikołaja²⁸. Żadne starożytne czy średniowieczne źródło nie poświadcza przyjaźni biskupa Myr z dziećmi. Jednak co mogłoby skuteczniej przekonać czytelników, będących wychowankami rosyjskich filozofów i literatów głoszących świętość dzieciństwa i postulujących pełną szacunku troskę o dziecko, do wyjątkowości Mikołaja niż wzmianka o otaczających go dzieciach, które traktuje z prawdziwą ojcowską miłością?²⁹ Zafascynowany dziećmi, ich wrażliwością i darem patrzenia na świat, Kuprin ukazuje biskupa Myr w otoczeniu małych przyjaciół³⁰:

Sprzeczały się i godziły, przytulały się i znów sprzeczały, przedrzeźniały się nawzajem, tańczyły, płakały, śmiały się, po kryjomu podkraślały słodycze, we wszystkich zaś dziecinnych swoich sporach domagały się, aby ich rozjemcą był sam biskup. W zabawie zdarzało im się zapomnieć tak dalece, że któreś udawało ojca Mikołaja (w istocie, był prawdziwym ojcem, bardziej, niż rodzeni ojcowie), on zaś, przyuważywszy to, groźnie na nich pokrzykiwał. A sam nie mógł powstrzymać uśmiechu. I dzieci też się śmiały. Bo przecież on tylko udawał, że jest surowy.

²⁸ R. Barthes, *Roland Barthes*, tłum. T. Swoboga, Gdańsk 2011, s. 46.

²⁹ L. Čajka, *Tema detstva i detskogo zdorov'â v otečestvennoj social'no-filosofskoj mysli*, „Gumanitarnyj vektor” 2016, nr 2, s. 31–33.

³⁰ O stosunku pisarza do dzieci i jego utworach napisanych dla młodego czytelnika zob. T.A. Kajmanova, *Detskie rasskazy*, w: *Kuprinskaâ...*, s. 145–147.

Wrażliwy na piękno zwierząt³¹, zawołany koniarz³², który w strasznych latach po przewrocie bolszewickim ratował przed śmiercią głodową ukochane konie w cyrku Ciniselli³³, zwraca uwagę na czułość i zręczność, z jaką Mikołaj traktuje starego konia, ratując go przed gniewem rozwścieżonego właściciela. Warto wspomnieć, że w drugim Kuprinowskim opowiadaniu, którego głównym bohaterem jest biskup Myr, dereszowate konie wiozą świętego na Sobór w Nicei, zostają przez niego cudownie nakarmione złotym pszenicznym ziarnem, a nawet przywrócone do życia, wreszcie stają się tytułowymi postaciami utworu³⁴. Odnosimy wrażenie, że gdyby Kuprin żył za czasów Mikołaja, przestawałby również z ekwitami i gladiatorami, skoro dzielił życie – podobnie jak biskup Myr – m.in. z marynarzami, rybakami, złodziejami, ludźmi teatru, wielmożami i biedakami³⁵. Możemy też pokusić się o przypuszczenie, że Kuprinowski Mikołaj, który nie wzdraga się przed pogłaskaniem po głowie zawszonego, bluzgającego chłopca, gdyby chodził po ziemi za czasów pisarza, udawałby się wraz z nim do wszystkich uczęszczanych przez niego miejsc niedoli, brudu, rozpaczy, omijanych przez „czystych” i „porządnych” dziennikarzy³⁶.

³¹ O miłości Kuprina do zwierząt i jego utworach animalistycznych zob. T.A. Kajmanova, *Životnyj mir v rasskazah Kuprina*, w: *Kuprinskaâ...*, s. 178–180.

³² O stosunku pisarza do koni por. A. Sedyh, *Kuprin...*, s. 11; Ū. Serkova, *V mire životnyh Aleksandra Kuprina*, „Mustang” 2013, nr 9; <http://www.goldmustang.ru/magazine/heroes/people/1151.html> (dostęp 16.08.2023).

³³ K. Čukovskij, *Sovremenniki...*, s. 184.

³⁴ Por. A.I. Kuprin, *Pegie lošadi*, w: tegoż, *Sobranie...*, t. 7, s. 235–236. O opowiadaniu zob. T. Krynicka, *Hagiografia czasów kryzysu: Aleksandra Kuprina opowiadania o świętym Mikołaju z Myr Licyjskich*, „Biografistyka Pedagogiczna” 2023, nr 2.

³⁵ K. Čukovskij, *Sovremenniki...*, s. 168–178. Por. A. Kuprin, *Dwaj święci*, s. 435: „Drzwi jego domu zawsze, za dnia i w nocy pozostawały otwarte. Przychodzili do niego chrześcijanie, przychodzili kryptopoganie, a nawet arianie, przychodzili znakomici rzymscy wielmoże, rybacy, marynarze, ekwici, aktorzy, kamieniarze, cieśle, właściciele ziemscy, niewolnicy i wyzwolenicy, gladiatorzy, złodzieje, kaci, najemni mordercy, wdowy, sieroty, starcy i dzieci...”

³⁶ T.P. Šalackaâ, *Avtobiografizm prozy A.I. Kuprina*, „Gumanitarnye issledovaniâ” 2018, nr 2, s. 93–94.

Autorowi opowiadania udaje się zatem wzbudzić w czytelnikach serdeczne uznanie wobec doskonale znanego im, choć niejako sportretowanego na nowo, z perspektywy XX w., świętego. Zauważmy, że o wiele trudniejszym zadaniem było przekonanie ich do Kasjana. W wierzeniach ludowych pozostaje on wyjątkowo niezycziwym, nieprzychylnym ludziom i całemu stworzonemu światu w ogóle, toteż nie lubianym i wzbudzającym postrach świętym³⁷. Również fabuła legendy, na której bazuje Kuprin, nie daje mu możliwości ocieplenia wizerunku Mikołajowego towarzysza. Tworząc portret Kasjana, pisarz podąża w kierunku ukazania złożoności jego osobowości, śledzi motywy i racje jego trudnego do zaakceptowania postępowania. Poniższa tabela, zawierająca informacje o Kasjanie pochodzące ze współczesnej literatury przedmiotu (1) oraz urywki omawianego opowiadania (2), dowodzi rzetelności podjętego przez Kuprina studium, które poprzedziło odtworzenie sylwetki antycznego świętego:

Tab. Jan Kasjan w świetle opracowań oraz opowiadania *Dwaj święci*

1	2
<p>1. Jan Kasjan (ok. 360–435) to potomek zamożnej chrześcijańskiej rodziny, urodzony prawdopodobnie w naddunajskiej Dobrudży. Ok. 382 r. wstąpił do klasztoru w Betlejem. W latach 384–385 podróżował po Egipcie, odwiedzając skupiska mnichów. Ok. 400 r. otrzymał święcenia diakonatu. Po wielu wędrówkach osiadł w Marsylii, w klasztorze św. Wiktora. Uporządkował ascetyczną i mistyczną doktrynę egipskich mnichów, adaptując ją do potrzeb zachodniego monastycyzmu. Jako twórca wszechstronnej nauki o modlitwie, lekturze Biblii, łasce, stał się</p>	<p>Jan Kasjan był synem, wnukiem i prawnukiem rzymskich obywateli. Jak na tamte czasy, otrzymał wszechstronne wykształcenie, czyli wiedział wiele, a wiedza jego była gruntowna. Biegłe władał greką i hebrajskim, potrafił odczytać arabskie, chaldejskie, fenickie i egipskie napisy na papirusie i kamieniu, znał się na muzyce, wersyfikacji i architekturze oraz pilnie uczęszczał na wykłady rozmaitych filozofów. Umiał słuchać w milczeniu, jak też w stosownej chwili mądrze zabrać głos. Cenił dobry żart, choć śmiał się rzadko. Był wzorcem uczynności, grzeczności, cierpliwości i ogłady. Nigdy nie spóźniał się, lecz zawsze przychodził na czas. Wobec słabości innych okazywał chłodną pobłażliwość, ale dla siebie był nieubłagalnie surowy. U kresu swych dni, wiedziony poruszeniem</p>

³⁷ A.T. Agapkina, *Mifopoëtičeskie osnovy slavânskogo narodnogo kalendarâ. Vesenno-letnij cikl*, Moskwa 2002, s. 41–42.

pierwszym wybitnym mistrzem czystego serca, ukrył się w klasztorze, gdzie został chrześcijańskiego Zachodu^A. opatem.

2. Jan Kasjan napisał dwa dzieła poświęcone życiu monastycznemu: *Ustawy życia mnichów oraz leczenie ośmiu głównych grzechów (De institutis coenobiorum et de octo principalium vitiorum remediis)*^B oraz *Rozmowy z ojcami (Collationes patrum)*^C. Badacze uważają Kasjana za znakomitego stylistę^D.

O wiele wcześniej niż wielcy mistrzowie Antoniusz i Teodozjusz opracował regułę monastyczną, w której nie pominął uwagę najdrobniejszych nawet spraw. Udzielił wspaniałych pouczeń dotyczących ubioru, przełożonych, pozdrawiania się, postów, modlitw, posiłków, posłuszeństwa, czystości, jak również ślubów milczenia, pokory i pokuty. Kościół święty wciąż jeszcze nie docenił w pełni jego pism, jednakże nie ulega wątpliwości, że pozostawił on po sobie liczne rozrzewniające pieśni, ścisłe reguły oraz krążące po świecie wypowiedzi, których autorstwo pozostaje nieznaną ogółowi. Wyczuwamy w nich zwięźłość i trafność, dostojność stylu i szacunek do słowa, które łączą Kasjana z Juliuszem Cezarem, Swetoniuszem, Horacym oraz z innymi rzymskimi autorami klasycznymi.

3. Jan Kasjan „[...] stoi na progu czasów, w których teologowie zaczynają rozwijać – kierując się kryterium ciężkości i rodzaju – naukę o grzechu, doprowadzając ją do poziomu najbardziej subtelnej kazuistyki”^E.

Kasjanie, [...] jesteś bowiem cały przeniknięty powagą Mojej służby, toteż ziemskie troski tylko cię utrudzą. Uczniowie zaś twoi [...] nauki Mojej przestrzegać będą, nie znając umiaru ani miłosierdzia.

^A J.M. Szymusiak, M. Starowieyski, M. Stawiszyński, *Nowy słownik wczesnochrześcijańskiego piśmiennictwa*, Poznań 2022, s. 592–594; A. Nocoń, *Wstęp*, w: Jan Kasjan, *Rozmowy z ojcami*, tłum. i oprac. A. Nocoń, 1-3, Kraków 2002-2017, 1, s. 20–27, 35–43.

^B Zestawienie istniejących tłumaczeń urywków dzieła por. W. Stawiszyński, *Bibliografia patrystyczna 1901–2016. Polskie tłumaczenia autorów chrześcijańskich pierwszego tysiąclecia*, Tyniec 2017, s. 558.

^C Tłum. polskie A. Nocoń, opis bibliograficzny por. przyp. 37. Omówienie utworów por. A. Nocoń, *Wstęp*, s. 30–33.

^D Tamże, s. 28–29.

^E Por. B. Altaner, A. Stuiber, *Patrologia. Życie, pisma i nauka Ojców Kościoła*, tłum. P. Pachciarek, Warszawa 1990, s. 589.

Opracowanie własne autorki artykułu.

Jak widzimy, Kuprin po raz kolejny dowodzi, że jest zdeklarowanym wrogiem półznawstwa i dyletantyzmu³⁸. Nawet w sporządzonej liście antycznych mistrzów słowa – nie mającej przecież istotnego znaczenia w opowiadaniu o dwóch świętych – zamieszcza wyłącznie tych, których zna, czyta i ceni. Wyliczenie otwiera Gajusz Juliusz Cezar (100/102? – 44 r. p.n.e.) – wybitny mąż stanu oraz autor *Pamiętników o wojnie galickiej* i *Pamiętników o wojnie domowej*, zabytków łacińskiej prozy o wysokich walorach artystycznych³⁹. Wiemy, że Kuprin postrzegał go jako twórcę potęgi wspaniałej rzymskiej cywilizacji⁴⁰, zaś w *Złotym kogucie*, jednym z najlepszych swoich opowiadań, porównał zachwycający poranny śpiew kogutów witających Słońce do radosnego powitania triumfującego Cezara przez zwycięskie rzymskie legiony⁴¹. O uwielbieniu, jakim darzyli Cezara żołnierze, oraz pięciu odniesionych przez niego triumfach⁴² informuje kolejny autor z listy – Gajusz Swetoniusz Trankwillus (ok. 69 – po 122 r. n.e.). Rzymski pisarz, erudyta, historyk, twórca *Żywotów cesarów*, stanowiących nowy rodzaj biografii historycznej – biografię władców, pisał w sposób jasny, prosty, zrozumiały, pozbawiony retorycznej ornamentyki, nie stroniąc od osobistych ocen oraz krytycznego podejścia do portretowanych postaci⁴³. Kuprin cenił Swetoniusza, chętnie czytał, a nawet urywkami tłumaczył jego *Żywoty*, odwołując się do nich w swoich publicystycznych tekstach⁴⁴. Trzeci z wymienionych

³⁸ K. Čukovskij, *Sovremenniki...*, s. 167.

³⁹ J. Paradowski, *Przedmowa*, w: Juliusz Cezar, *O wojnie domowej*, tłum. i oprac. J. Paradowski, Warszawa 1990, s. 5–22.

⁴⁰ Por. A.I. Kuprin, *Lazurnye berega*, w: tegoż, *Sobranie...*, t. 6, s. 13, 23–25; tenże, *Gemma*, w: tegoż, *Sobranie...*, t. 8, s. 187. O fascynacji pisarza grecko-rzymską starożytnością zob. T.A. Kajmanova, *Antičnye motivy v tvorčestve Kuprina*, w: *Kuprinskaä...*, s. 27–30, passim.

⁴¹ Por. A.I. Kuprin, *Zolotoj Petuh*, w: tegoż, *Sobranie...*, t. 7, s. 302.

⁴² Por. Swetoniusz, *Boski Juliusz*, 37–38, tłum. J. Niemirska-Pliszczyńska, Wrocław 1960, s. 24–25.

⁴³ M. Cytowska, H. Szelest, *Literatura rzymska. Okres cesarstwa*, Warszawa 1993, s. 425–432.

⁴⁴ T.A. Kajmanova, *Antičnye...*, s. 27, 30.

literatów to Kwintus Horacjusz Flakkus (65–8 r. p.n.e.) – największy liryczny poeta Rzymu, twórca rzymskiej pieśni politycznej, erotycznej, filozoficzno-refleksyjnej, satyryk, autor, który potrafił nadać zapisowi własnych uczuć i nastrojów prawdziwie ponadczasowy, uniwersalny charakter⁴⁵. W czasie swoich włoskich podróży autor *Dwóch świętych* zwiedzał w okolicach Bajów nad Zatoką Neapolitańską willę, gdzie zgodnie z legendą przez jakiś czas mieszkał Horacy; pozostawił on też jej piękny opis, który nigdy nie został wydany. Zmuszony w okresie emigracji do przebywania w słotnym, chłodnym zimowym Paryżu napisał żartobliwy wierszyk o poecie Horacym, cieszącym się urokami życia na słonecznym południu⁴⁶.

Charakterystyka Kasjana została więc sporządzona z zasługującym na uwagę znanstwem i rzeczowością. Tym bardziej zaskakiwać może znajdująca się w niej wzmianka o skomponowanych przez niego „licznych rzewnych akatystach” (*многие умилиательные акафисты*). Akatyst (por. gr. ἀκάθιστος – hymn, w czasie wykonywania którego nie siedzi się) to wykonywany w Kościele prawosławnym hymn liturgiczny ku czci Jezusa Chrystusa, Matki Bożej, aniołów i świętych. Najstarszym i najpiękniejszym, stanowiącym wzór dla pozostałych akatystów, jest napisany na pamiątkę cudownego ocalenia Konstantynopola przed Awarami (626 r.) *Akatyst ku czci Matki Bożej* autorstwa wybitnego greckiego hymnografa Romana Melodosa (ok. 490–560)⁴⁷. Przetłumaczony ok. 800 r. w Wenecji na język łaciński utwór ten wywarł znaczący wpływ na rozwój zachodniej poezji maryjnej, zwłaszcza na kształt litanii do Matki Bożej⁴⁸. Starożytne testimonia nie wspominają o skomponowanych przez Jana Kasjana tekstach poetyckich, ale gdyby nawet je tworzył, nie byłyby to z pewnością akatysty. Jak się wydaje, Kuprin wspomina o Kasjanowych

⁴⁵ M. Cytowska, H. Szelest, *Literatura rzymska. Okres augustowski*, Warszawa 1990, s. 155–257.

⁴⁶ Por. K.A. Kuprina, *Kuprin – moj otec*, Moskwa 1971, s. 187–188.

⁴⁷ O twórczości Romana Melodosa zob. E. Wellesz, *Historia muzyki i hymnografii bizantyjskiej*, tłum. M. Kaziński, Kraków 2006, s. 201–213.

⁴⁸ E. Smykowska, *Akatyst*, w: tejsze, *Liturgia prawosławna. Mały słownik*, Warszawa 2008, s. 8; E. Wellesz, *Historia muzyki...*, s. 213–220.

rzewnych pieśniach świadomie, chcąc niejako przybliżyć go swym zamierzonym czytelnikom, znającym i kochającym akatysty⁴⁹. Z tego też powodu spośród wszystkich pisarzy monastycznych jako tych, których Kasjan wyprzedził, tworząc swą regułę, wymienia założyciela Ławry Peczerskiej – Antoniusza⁵⁰ i jego następcę Teodozjusza⁵¹, ojców ruskiego monastycyzmu. Udomawia świętego, „przekładając” cnoty surowego mnicha na zalety bliskie dwudziestowiecznemu etosowi inteligenckiemu: punktualność, poczucie humoru, surowość wobec siebie i pobłażliwość względem innych. Podsumowując, możemy stwierdzić, że Kuprinowski Kasjan zyskuje nagrodę od Boga i jeśli nie sympatię, to zrozumienie i akceptację czytelnika.

Nieżyczliwi krytycy nazywali Aleksandra Kuprina „pisarzem-opisywaczem” (*писатель-описатель*)⁵². Lektura opowiadania *Dwaj święci* dowodzi jednak, że ukazywane przez niego realia zmieniają się w poezję, a szczegóły codziennego bytowania tworzą elementy wielkiej układanki Bytu⁵³. Dociekliwe oko pisarza staje się zatem sługą mądrego i pełnego pasji serca, które szuka Prawdy. Patrzy spojrzeniem wnikliwym, a zarazem tak szerokim, że wykracza poza granice epok, gatunków⁵⁴, światów. Od oglądania zdarzeń, sytuacji i okoliczności prowadzi czytelnika do obserwacji ludzkiej nędzy i dobroci, bólu

⁴⁹ A.A. Kamalova, *Struktura i smysl hajretizmov v akafiste svätitelû Nikolaû*, „Rossijskij humanitarnyj žurnal” 2013, nr 2, s. 142–143.

⁵⁰ Antoni Pieczerski (983–1073), święty Kościoła prawosławnego. Mnich w klasztorze na górze Atos, eremita, założyciel Ławry Pieczerskiej w Kijowie, najsłynniejszego klasztoru dawnej Rusi. Twórca ruskiego nurtu życia monastycznego. Por. J. Reczek, *Antoni Pieczerski*, w: *Encyklopedia katolicka*, red. R. Łukaszyk, Lublin 1973, kol. 663.

⁵¹ Teodozjusz Pieczerski (1009–1074), święty Kościoła prawosławnego. Mnich, a od 1057 r. przełożony Ławry Pieczerskiej. Walnie przyczynił się do rozbudowy klasztoru oraz pogłębienia życia intelektualnego i duchowego braci; asceta, autor szeregu ascetycznych pouczeń oraz listów. Por. B. Modzelewska, *Teodozjusz Pieczerski*, w: *Encyklopedia katolicka*, kol. 636.

⁵² S.P. Strokina, por. *Dokumental’noe...*, s. 41.

⁵³ Według trafnego ujęcia S.P. Strokinej, por. *Dokumental’noe...*, s. 37.

⁵⁴ Nawiązując do słynnej definicji gatunków jako „kształtów postrzegania i przemyslenia poszczególnych stron rzeczywistości”. Por. M.M. Bahtin, *Ėstetika slovesnogo tvorčestva*, Moskwa 1979, s. 332.

i nadziei, a następnie do odkrywania wielkich, ponadczasowych prawd o Miłosierdziu i Sprawiedliwości Stwórcy. W ujęciu Aleksandra Kuprina świętość to pełnia człowieczeństwa, które czci Boga, troszcząc się o Jego stworzenia. Osiągamy ją, gdy budujemy relacje z Panem i z braćmi, dbając przy tym o czystość serca, nie szat. Kuprinowski Mikołaj to bohater wyjątkowo pisarzowi bliski. Konstruując jego sylwetkę, pisarz odwołuje się do własnych doświadczeń, przekonań, postaw, a następnie przegląda się w nim jak w lustrze, potwierdzając słuszność przypuszczenia, że pisarstwo jest najpewniejszą drogą do ukształtowania siebie, zaś w świętych, których czcimy, odkrywamy najszlachetniejsze rysy nas samych.

Bibliografia

Źródła

- Bajka o carewiczu Iwanie, żar-ptaku i o szarym wilku*, w: *Rosyjskie bajki ludowe ze zbioru Aleksandra Afanasjewa*, oprac. R. Łużny, Kraków 2001.
- Čukovskij K., *Sovremenniki. Portrety i etudy*, Moskwa 1967.
- Kuprin A.I., *Dva svätitelä*, w: tegoż, *Sobranie sočinenij v deväti tomah*, t. 6, Moskwa 1970–1973.
- Kuprin A.I., *Gemma*, w: tegoż, *Sobranie sočinenij v deväti tomah*, t. 8, Moskwa 1970–1973.
- Kuprin A.I., *Lazurnye berega*, w: tegoż, *Sobranie sočinenij v deväti tomah*, t. 6, Moskwa 1970–1973.
- Kuprin A.I., *Pegie lošadi*, w: tegoż, *Sobranie sočinenij v deväti tomah*, t. 7, Moskwa 1970–1973.
- Kuprin A.I., *Zolotoj Petuh*, w: tegoż, *Sobranie sočinenij v deväti tomah*, t. 7, Moskwa 1970–1973.
- Kuprina K.A., *Kuprin – moj otec*, Moskwa 1971.
- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, oprac. zespół biblistów polskich z inicjatywy benedyktynów tynieckich, Poznań 2008.
- Praxis de stratelatis*, w: G. Anrich, *Hagios Nikolaos. Der Heilige Nikolaos in der Griechischen Kirche. Texte und Untersuchungen*, Leipzig–Berlin 1913; wyd. polskie: *Cudowne uratowanie wojskowych dowódców przez naszego świętego ojca Mikołaja*, w: T. Krynicka, *Święty Mikołaj z Myr Licyjskich w świetle greckich i łacińskich źródeł*, Gdańsk 2022.
- Sedyh A., *Kuprin*, w: tegoż, *Dalëkie i blizkie*, New York 1979.
- Swetoniusz, *Żywyoty cesarów*, tłum. J. Niemirska-Pliszczyńska, Wrocław 1960.

Opracowania

- Afanas'ev A., *Poëtičeskie vozzreniâ slavân na prirodu. Opyt sravnitel'nogo izučeniâ slavânskikh predanij i verovanij v svâzi s mifičeskimi skazaniâmi drugih rodstvennyh narodov*, Moskva 1995.
- Agapkina A.T., *Mifopoëtičeskie osnovy slavânskogo narodnogo kalendarâ. Vesenne-letnij cikel*, Moskva 2002.
- Altaner B., Stuibler A., *Patrologia. Źycie, pisma i nauka Ojców Kościoła*, tłum. P. Pachciarek, Warszawa 1990.
- Bahtin M.M., *Ėstetika slovesnogo tvorčestva*, Moskva 1979.
- Barthes R., *Roland Barthes*, tłum. T. Swoboga, Gdańsk 2011.
- Batůškov F.D., *Psichologiâ i politika v poslednih rasskazah Kuprina*, „Russkaâ reč” 1906, nr 257.
- Brown P., *Kult świętych. Narodziny i rola w chrześcijaństwie łacińskim*, tłum. J. Partyka, Kraków 2007.
- Cierniak U., *Rosyjski łubek jako odbicie idei dla mas*, „Kultura Słowian. Rocznik Komisji Kultury Słowian PAU” 2016.
- Cioffari G., *Il concilio di Nicea. Presenza e gesta di San Nicola tra filologia, istoria e agiografia*, Bari 2018.
- Cioffari G., *La Praxis de stratelatis (BHG 1349z). Da libello di filosofia politica a le-genda agiografica*, „Analecta Bollandiana” 2022, nr 2.
- Cytowska M., Szelest H., *Literatura rzymska. Okres augustowski*, Warszawa 1990.
- Cytowska M., Szelest H., *Literatura rzymska. Okres cesarstwa*, Warszawa 1993.
- Čajka L., *Tema detstva i detskogo zdorov'â v otečestvennoj social'no-filosofskoj mysli*, „Gumanitarnyj vektor” 2016, nr 2.
- Česnokova I.G., *Sud'by „malen'kogo čeloveka” v proizvedeniâh A.P. Čehova i A.I. Kuprina*, „Vestnik Čuvaškogo universiteta” 2013, nr 2.
- Dal V.I., *Poslovicy russkogo naroda*, Moskva 1989.
- Ermolin E.A., *Mental'noe uročiše: kul't Nikolaâ Mirlikijskogo v Rossii*, „Verhnevoločskij filologičeskij vestnik” 2015, nr 3.
- Forstner D., *Świat symboliki chrześcijańskiej*, tłum. W. Zakrzewska, Warszawa 1990.
- Grišina A.B., *Hristianskie motivy v tvorčestve A.I. Kuprina*, w: *Ličnosť i tvorčestvo A.I. Kuprina v kontekste russkoj kul'tury XX-XXI vv.*, Penza 2013.
- Kajmanova T.A., *Antičnye motivy v tvorčestve Kuprina*, w: *Kuprinskaâ ènciklopediâ*, red. T.A. Kajmanova, Penza 2016.
- Kajmanova T.A., *Detskie rassказы*, w: *Kuprinskaâ ènciklopediâ*, red. T.A. Kajmanova, Penza 2016.
- Kajmanova T.A., *Hristianskie motivy*, w: *Kuprinskaâ ènciklopediâ*, red. T.A. Kajmanova, Penza 2016.

- Kajmanova T.A., *Životnyj mir v rasskazah Kuprina*, w: *Kuprinskaâ ènciklopediâ*, red. T.A. Kajmanova, Penza 2016.
- Kamalova A.A., *Struktura i smysl hajretizmov v akafiste svâtitelû Nikolaû*, „Rossijskij humanitarnyj žurnal” 2013, nr 2.
- Kolesnikova V., *Rus' pravoslavnaâ. Prazdniki i obrâdy*, Moskva 2005.
- Kovalëv-Slučevskij K., *Nikolaj Čudotvorec. Santa Klaus i Russkij Bog. Hoženie v žitie*, Moskva 2019.
- Krynicka T., *Hagiografia czasów kryzysu: Aleksandra Kuprina opowiadania o świętym Mikołaju z Myr Licyjskich*, „Biografistyka Pedagogiczna” 2023, nr 2.
- Krynicka T., *Święty Mikołaj z Myr Licyjskich w świetle greckich i łacińskich źródeł*, Gdańsk 2022.
- Longosz S., *Św. Mikołaj z Myry – patron kościoła*, w: *Brzeziny 500 lat kościoła św. Mikołaja 1501–2001. Materiały z sesji popularnonaukowej odbytej w dniu 6.10.2001 r. w Brzezinach*, red. W. Tabasz, Brzeziny–Ropczyce 2001.
- Mirzoeva V.K., *Novella A.I. Kuprina „Sinââ zvezda”: intertekstual'nye svâzi*, „Vestnik Dagestanskogo gosudarstvennogo universiteta” 2007.
- Modlitewnik ku czci św. Mikołaja*, Racibórz 2014; <http://www.mikolajkk.pl/index.php/modlitewnik> (dostęp 17.08.2023).
- Modzelewska B., *Teodozjusz Pieczerski*, w: *Encyklopedia katolicka*, red. R. Łukaszyk, Lublin 2013.
- Motamedniâ M.N., *Žanrovye osobennosti novellistiki A.I. Kuprina 1890 godov*, „Vestnik NGU. Seriâ: Istoriâ, filologijâ” 2017, nr 9.
- Nieuważny F., *Kuprin*, w: *Słownik pisarzy rosyjskich*, red. F. Nieuważny, Warszawa 1994.
- Nocoń A., *Wstęp*, w: Jan Kasjan, *Rozmowy z ojcami*, tłum. i oprac. A. Nocoń, Kraków 2002–2017.
- Parandowski J., *Przedmowa*, w: Juliusz Cezar, *O wojnie domowej*, tłum. i oprac. J. Parandowski, Warszawa 1990.
- Reczek J., *Antoni Pieczerski*, w: *Encyklopedia katolicka*, red. R. Łukaszyk, Lublin 2013.
- Serkova Ū., *V mire životnyh Aleksandra Kuprina*, „Mustang” 2013, nr 9; <http://www.goldmustang.ru/magazine/heroes/people/1151.html> (dostęp 16.08.2023).
- Smykowska E., *Liturgia prawosławna. Mały słownik*, Warszawa 2008.
- Strokina S.P., *Dokumental'noe i hudożestvennoe w proze A.I. Kuprina*, „Gumanitarnaâ paradigma” 2021, nr 1.
- Šalackâ T.P., *Avtobiografizm prozy A.I. Kuprina*, „Gumanitarnye issledovaniâ” 2018, nr 2.
- Tašlykov S.A., *Apokrify*, w: *Kuprinskaâ ènciklopediâ*, red. T.A. Kajmanova, Penza 2016.

- Tašlykov S.A., *Hoždenie ruskogo pisatelâ Aleksandra Kuprina*, „Sibirskij filologičeskij žurnal” 2008, nr 4.
- Starowieyski M., Szymusiak J.M., Stawiszyński W., *Nowy słownik wczesnochrześcijańskiego piśmiennictwa*, Poznań 2022.
- Stawiszyński W., *Bibliografia patrystyczna 1901–2016. Polskie tłumaczenia autorów chrześcijańskich pierwszego tysiąclecia*, Tyniec 2017.
- Volkov A.A., *Tvorčestvo A.I. Kuprina*, Moskva 1981; <http://a-i-kuprin.ru/books/item/fo0/soo/z0000014/index.shtml> (dostęp 19.08.2023).
- Volkova V.N., Kulakovskij M.N., *Odorativnaâ leksika v proze A.I. Kuprina*, „Verhnevolžskij filologičeskij vestnik” 2017, nr 1.
- Wellesz E., *Historia muzyki i hymnografii bizantyjskiej*, tłum. M. Kaziński, Kraków 2006.

Aleksandr Kuprin's *Two saints*: case study

Summary

Aleksandr Kuprin is considered to be a penetrating and wise observer of human life, admirer of colourful characters which represent different social groups, a writer who is able to transgress the borderlines of literary conventions in order to reveal fundamental truths of the human existence. The tale *Two saints* proves these statements to be true. Its main heroes are Nicholas, bishop of Myra and John Cassian. Following the plot of the Russian folk legend, A. Kuprin depicts their journey in common to the Heavens, skilfully approximates both ancient saints to his reader and demonstrates different ways that lead to God, whose Justice is Mercy.

Słowa kluczowe: Aleksander Kuprin, święty Mikołaj, Jan Kasjan, świętość, Bóg

Key words: Aleksandr Kuprin, saint Nicholas, John Cassian, holiness, God